

Seksuaali- ja perhesosiologista ulkomaista kirjallisuutta 1940-luvulla

Kirjoittanut *Armas Nieminen.*

Seuraavassa esityksessä on tarkoitus luoda katsaus ulkomailla 1940-luvulla julkaistuun yhteiskuntatieteiden kannalta tärkeimpiin helsinkiläisiin tieteellisiin kirjastoihin hankittuun perhettä käsittelevään kirjallisuuteen. Huomioon on tällöin otettu vain sellaiset teokset, joissa tarkastellaan perhettä ja avioliittoa koskevia ongelmia yhteiskunnallisina kysymyksinä, kun sen sijaan yksilöllistä käyttöä varten tarkoitettut ohje- ja neuvontakirjat samoin kuin puhtaasti lääketieteellisetkin teokset on jätetty esityksen ulkopuolelle. Kun seksuaalikysymykset ovat välittömässä yhteydessä perhettä koskevien ongelmien kanssa, on myös seksuaaliososiologinen kirjallisuus otettu tässä huomioon. Sen sijaan ahtaammassa mielessä väestötieteellinen ja -poliittinen kirjallisuus ei sisälly tähän katsaukseen. Osoitettaessa sitä kirjastoa, mistä teos on saatavissa, on käytetty seuraavia lyhennysmerkkejä: E = Eduskunnan kirjasto, H = Helsingin Yliopiston kirjasto, O = Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunnan kirjasto, Y = Yhteiskunnallisen Korkeakoulun kirjasto.

Ehkä suurinta huomiota laajoissa piireissä on käsitteilynalaista kirjallisuudesta herättänyt amerikkaisen Indianan yliopiston professorin *Alfred C. Kinseyn* apulaisineen *Rockefeller-säätiön* tukemana suorittama sukupuolielämää koskeva tutkimus, josta ensimmäinen osa 10 vuoden työskentelyn jälkeen ilmestyi 1948 nimellä *Sexual Behavior in the Human Male* (804 s., Philadelphia ja Lontoo; H, O, Y). Seuraavana vuonna teos julkaistiin ruotsalaisena käännöksenä otsikolla *Kinsey-rapporten, Mannens sexuella beteende* (Tukholma; E, O, Y). Tutkimuksessa valaistaan 12.000 Yhdysvaltain asukkaan kanssa

käydyn yksityiskohtaisen keskustelun perusteella miehen seksuaalista käyttäytymistä erilaisissa ihmisryhmissä, jotka eroavat toisistaan rodun, siviilisäädyn, iän, murrosiän esiintymisajan, sivistystason, yhteiskunnallisen aseman, vanhempien yhteiskunnallisen aseman, kotipaikan, uskontunnustuksen, uskonnollisuuden asteen ja maantieteellisen syntyperän puolesta. Tutkimussuunnitelma käsittää kaikkiaan 100.000 haastattelua ja 9 osaa, joista lähinnä seuraavana on vuorossa naisen seksuaalisen käyttäytymisen selvittely.

Puheena oleva tutkimus on ennättänyt jo synnyttää kokonaisen kirjallisuuden, josta Helsingin Yliopiston kirjaston luetteloissa mainitaan *Morris L. Ernstin* ja *David Lothin* kirjoittama *American Sexual Behavior and the Kinsey Report* (191 s., New York 1948; H), missä teosta monenlaisten näkökohtien valossa kommentoidaan tunnustavassa ja myötämielisessä sävyssä, sekä *A. Deutschin* toimittama kirjoituskokoelma *Sex Habits of American Men* (New York 1948; H). Meillä tutkimusta on selostettu mm. Valvoja-Ajassa 1950 (ss. 14—20). Kinseyn teoksen aiheuttama keskustelu ei koskene niin paljon itse tutkimustuloksia ja metodia, joka yleensä tehtävän tavattoman vaikeuden huomioonottaen tunnustettaneen tutkijain keskuudessa korkeatasoiseksi, vaan teoksesta tehtävissä olevia johtopäätöksiä. Tämä johtuu siitä, että tutkimuksessa entistä selvemmin paljastuu todellisuuden ja julkisesti oikeaksi tunnustetun moraalin ristiriita — onhan noin puolella naimisissa olevista miehistä tutkimuksen mukaan ollut avioliittonsa aikana ulkopuolinen sukupuoliuhde, ja onhan 95 % koko miespuolisesta väestöstä sukupuoliisessa käyttäytymisessään ainakin joskus syyllistynyt tekoihin, jotka anglo-amerikkalaisten lakien kirjaimen mukaan ovat rikollisia. Tämän vuoksi tutkimuksesta on tullut uusi ase niille, jotka vaativat sukupuoli Vietin tyydyttämistä avioelämän puitteiden ulkopuolella koskevien rajoitusten höllentämistä ja uuden sukupuolimoraalin omaksumista. Toisaalta taas vastataan tähän, ettei moraalisaäntöjen laaja rikkominenkaan itse asiassa vähintäkään horjuta länsimaaisessa sivistysyhteiskunnassa vuosituhansien kuluessa kehkeytyneen seksuaalietiikan paikkansapitävyyttä ja välttämättömyyttä, että Kinseyn tutkimus osoittaa vain, miten huonosti ihmiset pystyvät noudattamaan ihanteitaan ja että tutkimus on sikäli yksipuolinen, ettei se anna kuvaa haastateltujen henkilöiden siehullisesta asennoitumisesta tekoihin, jotka moraaliselta kannalta katsoen ovat paheksuttavia. (Vrt. piispa Elis Gulinin kirjoitusta »Amerikkalaisen miehen seksuaalinen elämä» Valvoja-Ajassa 1950 ss. 84—87.)

Toisessakin suhteessa kuin tulostensa takia Kinseyn tutkimus on antanut aihetta mielipiteiden vaihtoon moraalinkin näkökanalta joutuessaan »bestsellerinä» laajojen piirien, eikä vain »ammattimiesten» käsiin. Kuuluuhan näet kulttuurimme tietynlainen »seksuaalitabu», so. käsitys siitä, että sukupuoliasiat luonnostaan ovat ja niiden täytyykin olla »verhon peittämiä», niin että niiden avoin käsittely ei ole samalla tavoin soveliasta kuin yleensä muilla aloilla. Tämän konservatiivisen käsityksen kannattajat uskovat myös, että sukupuolimoraalin luonne ja sisällytys suu-
resti tulee riippumaan siitä, säilyykö seksuaalitabu ennallaan vai heikentyykö se. Lisäksi on pidetty tutkimusta »epäilyttävänä» arvoarvostelmien puutteen vuoksi, kun näet katsotaan, että tiedot sukupuoliasioista eivät ole hyödyksi, ellei niitä käsitellä eetillisten näkökohtien valossa. Näihin syvällisiin ja laajakantoisiin kysymyksiin voi luonnollisestikin vain kulttuurimme tuleva kehitys antaa lopullisen vastauksen.

Myös sillä suunnalla on kuitenkin nykyaikana vahva kannatus, joka pitää seksuaalitabun olemassaoloa kulttuurillemme turmiollisena ja vahingollisena niiden vaikutusten johdosta, joita tällaisella asennoitumisella sukupuoliasioihin saattaa olla yksilöjen sielunelämään ja sitä tietä heidän koko persoonallisuuteensa ja toimintaansa. Luonnollisesti tätä näkökohtaa ovat joutuneet korostamaan varsinkin psykiatrit¹ mentaalihygienian edustajina. Eri-tyisen kärjistettynä tällainen käsitys paljastuu tunnetun ruotsalaisen sosiaali- ja oikeuspsykiatrian edustajan *Olof Kinbergin*, sosiaalilääkäri *Gunnar Inghen* ja *Svend Riemerin* tutkimuksessa *Incestproblemet i Sverige* (415 s., Tukholma 1943; E, Y). Kirjoittajat näet huomauttavat, että vaikka sukurutsauksella ei siinä mielessä ole suurtakaan yhteiskunnallista merkitystä, että sellaisia tapauksia paljon sattuisi, ja vaikka tämä ilmiö ei tältä kannalta ole perusteellisen selvittelyn tarpeessa, on näitäkin asioita, joihin liittyy äärimmäisen voimakas tunnemomentti, syytä tarkkaan tutkia ja selvittää nimenomaan sen vuoksi, että asiallinen, ennakkoluuloton tieto tälläkin alalla vaikuttaa psykologisesti ja moraalisesti tervehdyttävästi. »Ennakkoluulot, entiset syyllisyyskuvitelmat, epäterveet mielikuvat ja patologiset ilmiöt, kaikki on vedettävä esiin avoimeen päivänvaloon lähemmin tutkittavaksi.» Tutkimuksessa selostetaan sitten perusteellisesti 100 oikeuspsykiatrisesti selvitettyä sukurutsaustapausta, asianomaisten henkilöiden ruumiillinen ja sielullinen rakenne, heidän yhteiskunnallinen ja ammattiasemansa, elämänympäristön vaikutus heidän toimintaansa ja itse ne olosuhteet, joiden vallitessa sukurutsaukseen on johdettu, sekä tämän individuaaliset ja sosiaaliset

syyt. Teoksessa selvitetään myös sukurutsauksen levinneisyyttä ja sitä koskevaa lainsäädäntöä eri kansojen keskuudessa sekä sen paheksumisen syistä esitettyjä teorioita. Lopuksi kirjassa kosketellaan erilaisia tapoja, joilla voidaan vaikuttaa ennakolta ehkäisevästi tähän ilmiöön johtaviin syihin.

Viimeksi mainittua tutkimusta muistuttava on amerikkalaisen lääkäriin *George W. Henryn* laaja teos *Sex Variants, A Study of Homosexual Patterns* (1130 s., New York ja Lontoo 1948; H), joka jo aikaisemmin on ilmestynyt kahtena niteenä. Tässä tutkimuksessa selostetaan yksityiskohtaisesti 80 tapausta suhteessaan yksilöllisiin ominaisuuksiin ja sosiaalisiin yhteyksiin, mutta ei luoda sellaisia yleiskatsauksia, jollaisia sisältäyty edelliseen teokseen.

Yleiskatsauksen suhtautumisessa sukupuolisuuteen ja sen erilaisiin ilmenemismuotoihin viimeisinä vuosikymmeninä tapahtuneisiin muutoksiin esittää englantilainen *John Mc Partland* kirjassaan *Sex in our changing World* (280 s., Lontoo 1947). Teos ei perustu tilastollisiin tosiseikkoihin, vaan niihin yleisiin havaintoihin, joita ko. asiasta voidaan tehdä.

Yhdysvalloissa on viimeisten vuosikymmenien kuluessa suoritettu suuri määrä pienempiä ja suurempia, enemmän tai vähemmän tilastollisluonteisia tutkimuksia erilaisista perhettä ja avioliittoa koskettelevista kysymyksistä. Osittain tällaiset selvitykset ovat ilmestyneet erillisinä julkaisuina, osittain taas etenkin johtaviin amerikkalaisiin sosiologisiin aikakauskirjoihin *American Sociological Review* ja *The Journal of American Sociology* sisältyvinä tutkielmina. Eräs tällainen tutkimus on *Lemo D. Rockwoodin* ja *Mary E. N. Fordin* kirjoittamana julkaistu nimellä *Youth, Marriage, and Parenthood, The Attitudes of 364 University Juniors and Seniors toward Courtship, Marriage, and Parenthood* (298 s., New York ja Lontoo 1945). Tutkimusaineiston tässä muodostaa 364 ylioppilaan kirjalliset vastaukset 60 kysymykseen, jotka käsittelevät mm. asianomaisten saamaa sukupuolikasvatusta, mielipidettä tästä, asennoitumista vapaisiin suhteisiin ennen avioliittoa, tämän solmimisen edellytyksiä, toivottavaa lasten lukumäärää, syntyvyyden säännöstelyä avioliitossa, avioeron edellytyksiä ym. Tutkimuksessa koetetaan selvittää tällaisten asennoitumisten riippuvuutta sukupuolesta, yhteiskunnallisesta asemasta, sivistysmäärästä, isän ammatista ja kotioloista sekä verrataan tuloksia aikaisempiin tutkimuksiin. Tuloksena todetaan enemmistön sangen heikko kehityssuunta ei-konservatiivisuuteen päin, »jos konservatiivisuutena pidetään joukon enemmistön taipumusta suosia

vanhojen seurustelu- ja avioliiton solmimistapojen säilymistä sel-
laisina kuin ne ovat».

Haastattelumetodiin perustuu amerikkalaisen *Earl Lomon* *Koosin* tutkimus *Families in Trouble* (134 s., New York 1946; H), jossa pyritään selvittämään 62 New Yorkilaisen vähä-
tulouden perheen keskuudessa esiintyneiden perhe-elämän häiriöiden
frekvenssiä, näiden välittömiä ja välillisiä syitä sekä kulkua
ja niiden ratkeamista.

• Puhtaasti tilastollinen on ruotsalaisen tilastomiehen *Hannes*
Hyreniuksen tutkimus *Studier rörande den utom-
äktenskapliga fruktsamhetens variationer* (87 s.,
Malmö 1941, H), joka on ilmestynyt sarjan »Skrifter utgivna av
Fahlbeckska Stiftelsen» 28. niteenä. Tässä tutkimuksessa esite-
tään yksityiskohtainen selvitys aviottoman ja esiaviollisen hedel-
mällisyyden eroavuuksista eri kihlakunnissa ja kaupungeissa sekä
koetetaan valaista näiden ilmiöiden riippuvuutta muista väestön-
kehityksen ilmiöistä (avioliittoisuus, avioliittoikä, siviilisäätiryh-
mitys jne.) ja ko. alueilla vallitsevasta uskonnollisuuden asteesta
sekä muistakin olosuhteista. Viimeksi mainittuihin seikkoihin on
koitettu saada valaistusta papiston keskuudessa toimitetulla kier-
tokyselyllä.

Seksuaalisosiologiset tutkimukset antavat luonnollisesti — ku-
ten edellä jo on mainittu — aihetta sosiaalietillisiin keskustelui-
hin. Tämä on ollut vilkasta Ruotsissa, jossa sukupuolikysymyk-
sen alalla on havaittavissa suhteellisen suuri vapaamielisyys ja ra-
dikaalisuuskin esim. meikäläisiin oloihin verrattuna. Vuonna 1947
siellä herätti hälyä tunnetun kaunokirjailijan *Ivar Lo-Johanssonin*
romaani *Geniet*, jossa käsiteltiin nuorison seksuaalisia ongelmia,
erittäinkin masturbaatiokysymystä. Pääajatus kirjassa on sama
kuin *Strindbergin* aikanaan novellikokoelmassaan »Giftas» esit-
tämä, että nykyinen moraali vaatiessaan ehdotonta pidättyvyyttä
ennen avioitumista ajaa nuoret harjoittamaan itsetyydytystä, »ra-
kastamaan yksinäisyydessä», ja siten johtaa heidät seksuaaliseen
ja sielulliseen eristykseen, sisäänpäinkääntyneisyyteen ja kykene-
mättömyyteen elää todella lämmintä sosiaalista elämää. Aikaan-
saamansa voimakkaan reaktion vuoksi kirjailija katsoi vielä tar-
peelliseksi selostaa lähemmin käsitystään teoksessaan *Monism,
En sexualteorie i »Geniet»* (153 s., Tukholma 1948; H).
Kun *Lo-Johansson* ei suurestikaan usko sukupuolivietin sublimoi-
mismahdollisuuksiin käytännössä, hän väittää, että pidättyvyyden
suositteleminen on itse asiassa itsetyydyksen suosittelemista ja että
on valittava nuorison sukupuolisuhteiden ja itsetyydytyksen välil-
lä. Kirjoittaja asettuu empimättä edellisen vaihtoehdon puo-

lelle ja katsoo sen käytännössäkin mahdolliseksi, ei-toivotut ras-
kaudet ja sukupuolitaudit kun hänen mukaansa voidaan estää
preventiivisiä keinoja käyttämällä.

Lisävirikettä Lo-Johanssonin mielipiteiden herättämään poh-
diskeluun antoi sitten Kinseyn tutkimus. Eräänä arvovaltaisena
ilmauksena tästä keskustelusta oli kokoomateos *Ungdoms-
sexualitet* (203 s., Tukholma 1948; H, O). Tässä kirjassa
kysymystä tarkasteli biologi korostaen sukupuolivietin paineen
voimakkuutta, piispa perinnäisen kristillisen seksuaalietiikan
kannalta, kirjallisuuden tutkija selostaen kaunokirjallisuuden suh-
tautumista avioliitto- ja sukupuolikysymyksiin Ruotsissa viimei-
sinä vuosikymmeninä, kaksi lääkäriä omassa praktiikassaan saa-
miensa kokemusten valossa sekä kaksi pedagogia nimenomaan kas-
vatuskysymyksenä. Kirjassa ilmenevät hyvin erilaiset näkökoh-
dat ja se maailmankatsomuksellinen vastakkaisuus, mikä sivistys-
piirissämme nykyään liittyy myös sukupuolikysymyksen pohdin-
taan.

Ikäänkuin eräänlaisena vastauksena, vaikkakin aikaisem-
malta ajalta, niihin kysymyksiin, mitkä helposti heräävät edellä
selostettua keskustelua seurattaessa, on mainittava Ruotsin kirkon
diakoniahallituksen toimesta 1941 suoritettu tutkimus, jonka tu-
loksia selostetaan seuraavana vuonna toisena painoksena ilmesty-
neessä mainitun diakoniahallituksen sosiaalishteerin *Allan Svan-
tessonin* julkaisemassa teoksessa *Folk-moral och nöjesliv
i belysning av en enquête* (157 s., Tukholma; O, Y). Tied-
ustelu toimitettiin Ruotsin koko seurakuntapapiston, piiri- ja
kaupunginlääkärien sekä 1700 kansa- ja oppikoulunopettajan ynnä
eräiden sosiaalisen alan ja nuorisotyöntekijäin keskuudessa. Tut-
kimuksen tarkoituksena oli etupäässä selvittää nuorison suku-
puolimoraalin ja kaupallistetun huvitteluelämän keskinäistä riip-
puvuutta sekä kysymystä siitä, mihin toimenpiteisiin olisi ryhdyt-
tävä parannuksen aikaansaamiseksi sukupuolimoraalin alalla.
Tiedustelun pätevyyttä heikentää kuitenkin se seikka, että suuri
määrä niitä, jolle tiedustelu oli esitetty, jätti siihen vastaamatta.
Selvityksen pääkysymykseen nähden oli vastaajien enemmistö sitä
mieltä, että kontrolloimaton huvielämä sekä pornografiset tai puo-
lipornografiset näyttämölliset, kuvalliset ja sanalliset esitykset vai-
kuttavat turmiollisesti nuorten moraliin. Erityisen merkittävän
tekijän tässä suhteessa katsottiin olevan vapaan ehkäisyvälineiden
levittämisen. Jyrkästi arvosteltiin tässä mielessä myös Ruotsissa
seksuaalivalistusta harjoittavan järjestön »Riksförbundet för
sexuell upplysning» toimintaa. Yleensäkin vastauksissa oltiin pes-
simistisellä kannalla vapaan sukupuoliasian käsittelyn suhteen ja

katsottiin sen usein vaikuttavan moraalisesti heikentävästi. Parannustoimenpiteistä taas tuotiin esiin erityisesti asunto-olojen korjaaminen, tervehenkisten nuorisotilaisuuksien elvyttäminen ja lisääminen, vanhempain kasvattaminen, eettisten näkökohtien voimistaminen kasvatuksessa, »huviteollisuuden» saneeraaminen ja sen alistaminen tiukemman kontrollin alaiseksi, ehkäisyvälineiden myynnin salliminen vain naimisissa oleville sekä kaikkien huvitilaisuuksien ohjelman ja lehdistön ennakkosensuuri. »Tässä suhteessa on jokainen negatiivinen toimenpide pohjaltaan positiivinen.»

Sukupuolimoraalista keskusteltaessa vallitsee erilaisia käsityksiä siitä, millaisia seurauksia tulisi olemaan vapaammasta seksuaalilasta asennoitumisesta, kuin on se, mikä on ollut länsimaisessa sivistyspiirissä vallitsevana. Tässä suhteessa vedotaan usein myös Neuvostoliitossa toimeenpantuihin kokeiluihin. Tapahtuihan tässä taloudellisessa ja yhteiskunnallisessa kehityksessä läntisempiin maihin verrattuna vähemmän pitkälle ehtineessä maassa vallankumouksen johdosta jyrkkä muutos myös avioliittoa koskevassa lainsäädännössä ja »virallisessa» ideologiassa. Avioero tehtiin äärimmäisen helpoksi, pyrittiin poistamaan rajoitukset avioliiton ulkopuolisten suhteiden tieltä, ja abortin suorittaminen tuli täysin vapaaksi millä syillä hyvänsä. Tällainen asennoituminen jäi kuitenkin väliaikaiseksi. Myöhemmin Neuvostoliitossa on tapahtunut reaktio tätä vapaata suuntaa vastaan, ja on aste asteelta vaikeutettu avioeron saantia ja luovuttu aikaisemmasta myötämielisestä suhtautumisesta vapaisiin suhteisiin sekä kaikin keinoin alettu korostaa nimenomaan suurilukuisen perheen merkitystä ja harjoittaa voimakasta aktiivista väestöpolitiikkaa. Tältä kannalta katsoen ei olekaan ihmeellistä, että eräissä suhteissa vallitsevat kuitenkin edelleen vallankumouksessa omaksutut vapaamieliset periaatteet: aviolapsen ja aviottoman lapsen asemassa vallinneet eroavuudet pyritään täydelleen poistamaan, ja avioton äiti ei valtion tukitoimenpiteiden johdosta joudu lapsensa vuoksi taloudellisesti eikä muutenkaan vaikeuksiin. Edellä lyhyesti kuvattua Neuvostoliitossa kolmen vuosikymmenen aikana perhettä ja avioliittoa kohtaan vallinneessa asennoitumisessa tapahtunutta muutosta pyrkii autenttisten lähteiden valossa selostamaan englantilainen *Rudolf Schlesinger* teoksessaan *Changing Attitudes in Soviet Russia, The Family in U. S. S. R., Documents and Readings* (408 s., Lontoo 1949; E, H). Tässä kirjassa toimittajan oma panos rajoittuu etupäässä vain joihinkin selittäviin huomautuksiin, sillä varsinaisen esityksen muodostavat otteet laeista, virallisista asiakirjoista ja auktoriteettien lausunnoista. —

Euroopan eri maissa nykyään vallitsevaa avioero-oikeutta on selostettu *Rudolf Moserin* teoksessa *Das europäische Ehescheidungs- und Ehetrennungs-Recht in seiner neuesten Entwicklung* (55 s., Zürich 1948; E).

Edellä luetellut kirjat käsittelevät seksuaalisia kysymyksiä tai joitakin perheeseen ja avioliittoon liittyviä erikoiskysymyksiä. Mutta on myös ilmestynyt suuri joukko teoksia, joissa on pyritty käsittelemään perhettä kaikilta näkökannoilta. Meitä lähinnä olevana ja meillä hyvin tunnettuna, mm. korkeakoulujen käyttämänä kurssikirjana voidaan tällaisista mainita ruotsalaisen *Alva Myrdalin* tunnettu teos *Folk och familj* (496 s., Tukholma 1944; E, H, O, Y). Siinä tarkastellaan perhe-elämän eri puolia ruotsalaisessa yhteiskunnassa lähinnä väestökysymyksen kannalta.

Amerikan Yhdysvaltain lukuisissa korkeakouluissa sosiologia on vahvasti edustettuna, ja niinpä siellä on ilmestynyt — kuten jo edellä mainittiin — myös runsaasti perheen ja avioliiton erilaisia kysymyksiä selvitteleviä tutkimuksia. Näiden sekä muun kirjallisuuden perustalle taas rakentuvat monet perhesosiologian ja niin sanoaksemme perhetietouden käsikirjat, joita käytetään mm. eri korkeakouluissa pidettävillä perhekysymyksiä käsittelevillä kursseilla.

Tällainen kirja on mm. amerikkalaisen sosiologin *Ernest R. Grovesin* julkaisema teos *The Family and its Social Functions* (631 s., Chicago 1940; H), jossa perhettä käsitellään erityisesti sosiaalisten tehtäviensä kannalta. Tällaisia tekijä erottaa seuraavat: seksuaalinen, taloudellinen, kumppanuus- ja vanhemmuusfunktio. Kirjassa tarkastellaan miehisyiden ja naiseuden merkitystä yhteiskunnassa, perheenjäsenten keskinäisiä suhteita, hajoittavia tekijöitä perheessä, perhe-elämän suhteita ympäristöön ja yhteiskuntaan, perhettä ajattelun ja tieteen esineenä sekä perheen tulevaisuutta. Kirjoittaja korostaa perheen säilyvyyttä sillä perusteella, että sen tehtävät ovat säilyviä. Tekijän käsitys on, että vähitellen on kehittymässä avioerojen yleistymisen aiheuttama vastavaikutus ja muodostumassa ajatustapa, että yhteiskunnalla on oikeus suojella avioliittoa esim. kieltämällä tämä niiltä, jotka usein ovat eronneet. Sama kirjoittaja on myös julkaissut teoksen *The American Woman, the Feminine Side of a Masculine Civilization*, josta uudistettu ja laajennettu painos ilmestyi 1944 (465 s., New York; H). Tämä teos sisältää myös historiallisen katsauksen naisen asemaan eri aikoina.

Niinikään amerikkalainen *Bernard Jessie* selostaa teoksessaan *American Family Behavior* (564 s., New York 1942; H) perheen tehtävien muuttumista nykyaikaisessa amerikkalaisessa yhteiskunnassa ja niitä vaikeuksia, mitä kehitys tässä suhteessa on perheille tuonut tullessaan. Tälle teokselle on erityisesti luonteenomaista mitä erilaisimpien asioiden esittäminen taulukkojen ja kuvioiden avulla.

Laajimpia perhettä koskevista yleisesityksistä on *Ernerst W. Burgessin* ja *Harvey J. Locken* teos *The Family, From Institution to Companionship* (800 siv., New York 1945; E, H), jonka sisällystä selostettiin Väestöliiton vuosikirja II:ssa (ss. 207—217).

Tällaisissa teoksissa esityksen luonteeseen vaikuttaa paljon se seikka, katsooko kirjoittaja asioita ankarasti tieteellisen puolueettomasta näkökulmasta, vai onko hänen lähtökohtanaan tietty kannanotto siihen nähden, millainen kehitys merkitsee positiivista arvoa, siis edistystä, millainen taas negatiivista arvoa, taantumusta. Tässä suhteessa ei *Joseph Kirk Folsom* teoksessaan *The Family and Democratic Society* (5 p., 755 s., New York ja Lontoo 1947, 1. p. 1943; E, H, O, Y) tahdo olla liian pidättyväinen. Hän nimittäin sanoo, että sosiologit liiaksi pelkäävät asettaa arvoja ja vain tutkivat ilmiöiden riippuvaisuussuhteita. Sodan aikana 1942 kirjoittamassaan teoksen alkulauseessa tekijä sanoo tahtovansa esittää tiettyä, vaikka kuinkakin pientä osaa demokratian itsepuolustuksessa. Tässä mielessä hän haluaa tutkia nimenomaan perhekäsymyksiä, sillä — kuten hän sanoo — »minä uskon, että perheen, miesten ja naisten välisen suhteen sekä vanhempien ja lasten välisen suhteen uudistusta ei ole pidettävä vähemmän tärkeänä kuin muuta demokraattista kehitystä tai tämän sivutuotteenä; päinvastoin nuo ilmiöt ovat tärkeänä avaimena muiden voimien vapauttamiseksi ja muodostavat itsessään osan demokratian todellisinta olemusta». Folsomin teokselle on ominaista ihmis-, edistys- ja kulttuurioptimismi, sikäli että hän uskoo esim. sukupuolisuuden suuremman arvostuksen, suuremman vapauden käytäntöntulon sukupuolikäsymyksessä sekä miehen ja naisen täydellisen tasa-arvoisuuden toteuttamisen kaikilla aloilla — johon suuntaan hän katsoo kehityksen kulkevan — koituvan ihmiskunnalle onneksi. Hän katsoo, että avioerojen helpottaminen ja nykyisen sukupuolimoraalin rajoitusten heikkeneminen esim. avioliiton ulkopuolisiin suhteisiin nähden, jolle kaksinaismoraalin häviäminen ja ehkäisykeinojen kehittyminen luovat yhä täydellisemmät edellytykset, ei ole koitua perheelle vaaraksi,

jos vain aviopuolison valinta ja avioliittoneuvonta kehitetään to-
della tieteellisille perusteille rakentuvaksi laajaksi toiminnaksi.

Päinvastaiselle vakaumukselle kuin Folsomin perustuu *Carle C. Zimmermanin* teos *Family and Civilization* (829 siv., New York 1947; E), sillä hän käyttää nykyaikaisesta amerikkalaisesta perheestä, jossa noudatetaan syntyvyyden säännöstelyä, nimitystä »atomistinen perhe» sekä laatusanoja »rappeutunut» ja »degeneroitunut». Tässä kirjassa on perheen historialliselle kehitykselle pantu pääpaino. Myös katsoo kirjoittaja perheen kehitykselle merkitsevän enemmän vallitsevan ideologian luonteen kuin olojen muuttumisen.

Niissäkin perhesosiologisissa teoksissa, joissa täten on havaittavissa tietty konservatiivinen tai radikaalinen tendenssi, on kuitenkin paljon objektiivisuuteen pyrkivään ututteraan tieteelliseen tutkimukseen perustuvaa tietoutta, joka luo edellytykset perhettä koskevien kysymysten entistä syvällisemmälle ymmärtämiselle.

Kokoomateoksista, joihin sisältyy useiden eri kirjoittajien tutkielmia ja kirjoituksia perhettä käsittelevistä kysymyksistä, kirjastoissamme tapaa sarjan »Science and culture» 5. niteenä ilmestyneen *Ruth Nanda Anshenin* toimittaman kirjan *The Family: Its Function and Destiny* (443 siv. New York; O, Y) sekä nimellä *The Family in a Democratic Society, Anniversary Papers of the Community Service Society of New York* (287 s., New York; H) ilmestyneen kokoomateoksen. Viimeksimainittu kirja sisältää 21 kirjoitusta perhe-elämän ja lastenkasvatuksen ongelmista sekä kysymyksestä, miten voitaisiin toimia perheen hyvinvoinnin lisäämiseksi.

Etnologisen sosiologian alaan kuuluvista teoksista on mainittava *Rebecca Hourwich Reyherin* omakohtaisiin tutkimuksiin perustuva teos *Zulu Woman* (282 s., New York 1948; H).

Lopuksi viitattakoon tässä katsauksessa eräisiin kulttuurisosiologiisiin tutkimuksiin, joissa käsittelyn kohteena on toiselta puolen perheen tai sukupuolisuuden ja toiselta puolen koko kulttuurielämän välinen riippuvaisuussuhde. Amerikkalainen psykiatri *Bert-ram Schaffner* on tutkimuksessaan, jonka nimi on *Father Land, A Study of Authoritarianism in the German Family* (203 s., New York 1948; H), koettanut selittää saksalaiselle kulttuurille ja »olemukselle» ominaista auktoriteettien suurta kunnioittamista ja »johtajaperiaatetta» lähtien saksalaisen perheen patriarkallisuudesta. Perustana on tällöin se käsitys, että ihmisen kehitykselle on hyvin suuri merkitys niillä elämyksillä ja kokemuksilla, mitkä hän lapsuudenkodissaan saa. Tutkimus perustuu haastattelumetodiin, jossa on pyritty pääsemään

selville siitä, vallitseeko riippuvuutta mainitussa mielessä toisaalta perhettä koskevien ja toisaalta yleiskulttuurillisten käsitysten välillä. Yleisessä mielessä autoritatiivisten periaatteiden kannattajien tutkija toteaaakin olevan perhettä koskevissa käsityksissään patriarkaalisella kannalla, jolle on ominaista mm. järkiavioliitton yleyisyys, miehen tahdon pitäminen perheessä vaimon tahtoa tärkeämpänä, romanttisen rakkauden täydellinen puute avioliitossa sekä torjuva asennoituminen lasten kiintymyksen ja hellyyden tunteiden ilmaisemiseen.

Samanlaisia kysymyksiä vielä laajemmissa puitteissa käsittelevät monet kuuluisan antropologin *Margaret Meadin* tutkimukset, joista tässä mainittakoon *Sex and Temperament in three Primitive Societies* (Lontoo 1935, 2. p. 1948, 335 siv.; H, Y), ruotsiksi *Kvinnligt, manligt, mänskligt, En undersökning av tre primitiva samhällen* (332 s., Tukholma 1948; E) sekä *Male and Female: A Study of the Sexes in a Changing World* (477 s., New York 1949; H, Y). Kirjoittaja pohtii näissä teoksissaan toisaalta yli kymmenen vuoden aikana pirimitiivisten kansojen keskuudessa suorittamiensa tutkimusten ja toisaalta nykyaikaisesta kulttuurista saamansa aineiston nojalla kysymyksiä siitä, miten miehet ja naiset asennoituvat sukupuolisuuteen yleensä ja erityisesti omaan miehisyhteensä ja naiseuteensa sekä miten eri sukupuolten omalaatuisuus voitaisiin saada mahdollisimman hedelmöittävästi vaikuttamaan nykyaikaisessa yhteiskunnassa.

Edellä viitatusta kirjallisuudesta saa voimakkaan vaikutelman nykypäivien yhteiskunnan ja hengenelämän dynaamisuudesta. Sekä yksilöllisesti että sosiaalisesti niin keskeisellä alalla kuin sukupuoli- ja perhekysymyksissäkään ei vallitse niin suurta »itsestäänselvyyttä» ja yhtenäistä katsomustapaa kuin aikaisemmin, vaan yhä uusia ongelmia ilmaantuu, ja erilaiset käsitykset, radikaaliset ja konservatiiviset, törmäävät jyrkästi toisiaan vastaan tälläkin alalla käytävässä »henkien taistelussa».